

ЗА КНИГАТА „ИГРАТА ВЪВ ФРЕНСКИТЕ СРЕДНОВЕКОВНИ ФАРСОВЕ“

Генова, В. (2015). *Играта във френските средновековни фарсове*.
София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

Дина Манчева
Нов български университет

Въпреки немалкото изследвания върху френската средновековна литература и култура, които се появиха през последните години у нас, те не засягат театралното творчество през Средновековието. Сведения за отделните драматургични форми през разглеждания период съществуват единствено в някои обзорни прегледи на западноевропейската сцена. Но съдържащата се там кратка информация не разкрива нито многообразието, нито значението на средновековния театър за развитието на европейската драматургия.

Ето защо публикуваната наскоро книга *Играта във френските средновековни фарсове* от доц. д.ф.н. Весела Генова запълва една безспорна празнина на нашия книжен пазар. Тя представлява първо обстойно изследване върху френския фарс, който своеобразно синтезира средновековния театър и представлява най-високият етап в развитието му. При това, за разлика от повечето средновековни драматургични и повествователни форми, които изчезват в новото време, тази сценична структура продължава да съществува и до днес. Тя е оказала влияние и върху поетиката на редица видни драматурзи, между които Молиер, Лопе де Вега и др.

Интересът на това проучване е и в оригиналния ъгъл на изследване. Средновековният фарс не е бил анализиран досега по отношение на съдържащите се в него игрови аспекти и ситуации. А те са тясно свързани с поетиката му,

чиято основна цел е да забавлява публиката чрез различни комични ефекти и динамично действие. Анализът на игровите моменти включва както текстуалните, така и визуалните нива на фарса и така се избягва характерното за традиционната критика надценяване на фабулно-словесния му пласт и пренебрегването на сценичния му слой.

Новият подход към един от основните жанрове на средновековния театър определя спецификата на избраната методология. Тя има комплексен интердисциплинарен характер и съчетава елементи от социоисторическата, структуралната и семиотичната критика.

За значимия характер на изследването допринася и огромният, умело подбран корпус. Той включва около 150 фарса, играни на френска сцена през XIII – XV век, публикувани в няколко авторитетни сборника с фарсове, между които и 13-томното издание *Френски средновековни фарсове* под редакцията на А.Тисие, издадено през 1989 година. Сред избраните произведения фигурират както по-известни, така и по-малко познати фарсове, а също и различни във формално отношение творби – от простите „паради“ до по-сложните театрални пиеси. Така очертаният корпус показва стремежа на доц.д.ф.н. В. Генова да обхване фарсовата структура в нейното богатство и разнообразие, като я проследи в цялото ѝ развитие в продължение на цели два века.

Авторката е проучила и богата критическа литература, свързана, от една страна, с основните изследвания върху културата, театъра и особено фарса през Средновековието. От друга страна, доц.д.ф.н. Весела Генова се е запознала и с редица теоретични разработки върху някои естетически категории и реторични фигури, както и върху проблемите на драматургичния анализ.

Тези обстойни библиографски прегледи, направени с вещина и прецизност, ще представляват интерес не само за бъдещите изследователи на френската и западноевропейската средновековна култура и театър, но и за една по-широка читателска аудитория от хуманитаристи.

Стремежът на доц. д.ф.н. Весела Генова да обхване проблема в дълбочина, определя и структурата на работата ѝ. Тя е съставена от седем глави, които биха могли да се групират в две основни части – културологична и аналитична.

Първата част, съставена от три глави, е посветена на средновековната култура и театър. Проследени са характерните аспекти на средновековната идеология и поезика. Изяснени са някои важни естетически похвати на средновековното изкуство, като символа и алегорията. Открити са редица специфики на религиозната и на светската драматургия, като главно внимание е отделено на появата и развитието на някои изяви театрални жанрове, като миракъл, мистерия, соти, моралите. Изтъкнати са и особеностите на средновековния сценичен спектакъл с оглед на сценографията и декора, актьорите и публиката.

Тази богата културологична картина на средновековното творчество и театър представлява важен контекст, който допринася за цялостното разбиране на средновековния фарс и конкретния му анализ, на който е посветена втората част. Прегледът на средновековната атмосфера и тематика ще предизвика безспорното внимание на студенти филолози и театроведи, а също и на една по-широка читателска аудитория с литературни, исторически или театрални интереси.

Във втората, аналитична част, изградена от 4 основни глави, акцентът пада върху тематичната, фабулна, структурна и дискурсивна специфика на средновековния фарс, изследван с оглед на включените в него разнообразни игрови моменти. Те са разгледани на широка основа и по отношение на три различни гледни точки: *референциална*, свързана с препратките към реалността и начините на изобразяването ѝ в драматичния текст, *ситуационна*, насочена към структурните принципи при изграждане на драматичното действие, и *словесна*, обусловена от характера на езиковата комуникация.

Всяко едно от тези три отделни игрови нива е проучено в дълбочина във връзка с изграждащите го елементи – персонажи, основни структури и ситуации, текстуални и визуални послания.

Така *референциалните* игри към извънлитературната реалност се проследяват с оглед на специфичните за фарса имена, теми и типология на героите. Обект на внимание са и заимстваните от действителността фабулни мотиви и специфичното им структуриране в театралната пиеса. Проследена е и двойната роля на сценичните аксесоари, действащи едновременно като игров елемент на сцената и като миметичен знак, отвеждащ към външния свят.

От своя страна, анализът на *ситуационните* игри засяга характера, функционирането и отделните прояви на недоразумението и измамата в основата на театралната фабула, както и начините на структурирането им в драматичното действие. Разгледани са и свързаните с тази ситуация персонажи на измамника и наивника, връзките, които те установяват с останалите герои, както и визуално-сценичното им поведение – видове жестове, пантомимни игри и др.

И накрая, изучаването на *словесните* игри отвежда към стилистичните нива на фарсовата реч и към лингвистичните стратегии, които разрушават вербалната комуникация между персонажите.

Така откритите нива обхващат средновековния фарс от тематична, естетическа и формална гледна точка и очертават някои тенденции в развитието му – от грубия хумор и буфоната до импровизацията.

Изследването на доц.д.ф.н. Весела Генова се отличава с прецизност, яснота и изчерпателност както в теоретичен, така и в конкретноприложен план.

Авторката изяснява основните оперативни понятия и терминологичен апарат, с които си служи в конкретния си анализ, като избягва дългото им те-

оретизиране. Тези точни и кратки разяснения биха били особено полезни за студенти филолози и театроведи, но ще представляват интерес и за всички, които се интересуват от литературен и театрален анализ.

За яснотата на работата допринася и умението на изследователката да подчини своите анализи на избраната тематика и творчески задачи. Така заимстваните от Бергсон принципи при структуриране на драматичното действие в комичния театър и включени в анализа на ситуационните игри са обогатени и с визуалната им проява. Тя обхваща сценичното поведение на героите, а също и някои от включените в декора аксесоари. Възприетата от Якобсон схема на комуникацията, както и редица други постулати на видни критици (Бахтин, Бергсон, Якобсон, Цв. Тодоров) също са своеобразно адаптирани към особеностите на средновековния фарс.

Способността на доц. д.ф.н. Генова да организира изследванията си около една основна гледна точка, се открива и при анализа на различните видове фарсови игри. Всички те са разгледани с оглед на комичното, което те създават. Именно то определя стройната и единна структура на цялата работа. Така референциалните игри са изследвани по отношение на основните принципи и мотиви, които деформират реалността, придавайки ѝ „карнавален“ характер. При анализа на ситуационните игри на преден план са изведени похватите, водещи до клоунадата. Словесните игри се изучават също по отношение на различните комични нюанси в речта на персонажите – от лекия хумор до бутафорията.

И накрая, редицата схеми, таблици и класификации, които синтезират и обединяват резултатите от конкретните изследвания, засилват прегледния характер на изложението.

Богатата ерудиция, солидните знания и научната компетентност на доц.д.ф.н. Весела Генова ѝ позволяват да отстоява аргументирано своите идеи, като възприема полемично редица постулати в проучванията на известни изследователи върху средновековния фарс. Опирайки се на собствените си анализи, тя обоснова значението на някои фарсови пиеси, считани за второстепенни, в цялостната еволюция на комичния жанр и поставя въпроса за преосмислянето им в театралната критика.

Стремежът на авторката да обхване средновековния фарс в неговата комплексност, обяснява и различните връзки, които тя търси да открие между него и някои други литературни жанрове, процеси и естетики. Интерес представляват съпоставките, които доц. д.ф.н. Генова установява между характера на комичното в средновековния фарс и в предхождащата го комична повествователна литература, както и близостта му с други съпътстващи го театрални форми. Определено внимание заслужават и очертаните прилики и разлики между карнавалния характер на фарсовия реализъм, свързан с народния празник, и появилите се през XIX век естетики на реализма и натурализма, основани върху референциалния мимезис.

Тези разнообразни съпоставки очертават генезиса и мястото на средновековния фарс в средновековното творчество и насочват към многопластовия му сложен и богат характер. Макар и по-бегло, в работата се поставят и някои други важни проблеми, свързани с поетиката на средновековния фарс и театър, като отношението между публика и сцена в драматичния спектакъл, спецификата на времето в драматичното действие и др.

Трудът на доц. д.ф.н. Весела Генова е сериозно типологично изследване с приносен характер, написано както аргументирано и ясно, така и увлекателно. Ето защо той ще бъде полезен както за изследователи медиевисти и студенти хуманитаристи, които се интересуват от проблемите на западноевропейския средновековен театър, така и за широк кръг читатели, привлечени от богатството на средновековната култура.

ABOUT THE BOOK *THE GAME IN FRENCH MEDIEVAL FARCES*

Genova, V. (2015). *Igrata vav frenskite srednovekovni farsove*.
Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“

✉ **Prof. Dina Mancheva, DSc.**
Department of Applied Linguistics
New Bulgarian University
Sofia, Bulgaria